

Nemška socialistična konferenca.

Zakaj išče Nemčija mir z Rusijo? Zaradi tega pač, da bi se rešila nasprotnika, ki jo sili, da vzdruže močno vojsko na vzhodu in da bi potem lahko vrgla te zore na zapad in premagala Francijo in Anglijo. Kljub vsej vojni izpremembi na zapadu nemška vlada še ni nehala govoriti o zmagi; do današnjega dneva Nemčija in Avstrija še nista naznanili svojih vojnih ciljev. Jasn je torej, da se mora znana Nemčije smatrati za nevarnost, ki bi v prvi vrsti zadela evropsko demokracijo.

Če se trudi Scheidemannova frakcija za separaten mir z Rusijo, dela torej, četudi morda nevede, za ureditev ruske avtokracije. Očitno je ta skupina izgubila pogled za svetovne interese proletarijata in ima le interese Nemčije pred očmi. Ampak tudi teh ne razume prav. Kajti znana Nemčije je danes edino v interesu kajzerja, nikakor pa ne v interesu nemškega naroda.

S socialističnega stališča bo vsako odobraval, če se trudi Scheidemannova frakcija za splošno, internacinalen mir. Ampak tudi to ne bi smel biti mir za vsako ceno, temveč mir, ki bi vsaj do gotove razumne meje izpolnil socialistične pogoje.

O takih pogojih ne vemo ničesar z nemške konference. Morda bodo podrobnejša poročila kaj povedala o njih; doseđanja moške. Tudi nenasar ne vidimo, s čimer bi si nemška socialna demokratična stranka zagotovila kaj vpliva pri sklepanju miru. Na Ruskem bo delavstvo gotovo imelo znaten vpliv. To se mora soditi po velikanskem pomenu, ki ga ima že sedaj ruski svet delavskih in vojaških delegatov. V Nemčiji si ni znala socialna demokratična frakcija priboriti pravih nič vpliva, kljub temu, da je šla čez dni in strani z vlado, in kljub temu, da opravlja tudi sedaj s svojim trudom za separaten mir službo vlade.

Kajzerja in Bethmann Hollwegu so sedaj

Scheidemann in tovariši dobri, ker vesta, da ne bodo ruski socialisti razpravljali z njima, pa upata, da bodo Scheidemannovi socialisti prej kaj opravili. Ali če pride do sklepanja miru, bodo zopet govorili nemški diplomatje, Scheidemannu in tovariših bodo pa potisnjeni na stran.

Toda zdi se, da je separaten mir vsaj za sedaj še kisle grozdeje.

Ebert je apeliral na manjšino, naj bi jasno definirala svoje stališče glede na obrambo dežele. Zeli se nam, da je imel Ebertov apel najbrže dalekosežnejši pomen. Večina se ma dostlej še ni precizirala svojega stališča glede na to vprašanje. Vemo le toliko, da je za obrambo dežele. Ali s tem je še malo povedano. Za obrambo dežele je bila tudi manjšina; saj se je odepila od večine šele tedaj, ko ji je postalo nad vsak dvom jasno, da ni pričela Nemčija boja za obrambo.

Ebert se poziva na to, da je bila tudi večina zoper brezobzirno vojskovanje s submarinkami. Morda nehoti, ampak na vsak način opravljuje Ebertu tem vstop Amerike v vojno in nalaga odgovornost za to vojno tistim, ki so pričeli to kampanjo, torej nemški vladi. Ali jasno je, da so med večino in manjšino večja nasprotja kakor v nazorih o rabi submarink. In če apelira Ebert sedaj na manjšino, bi menda rad napravil most čez ta nasprotja.

Iz tega se lahko sklepa, da je vpliv manjšine večji, nego se je dostlej priznalo. Nedvomno se je pa povečal prav zadnje čase, in sicer pod vplivom ruske revolucije. Inkomur ne more ostati skrito, da se javlja v Nemčiji izza ruske revolucije, zlasti odkar se je precej zmanjšal strah, da bi mogla priti reakcija zopet na površje, mnogo radikalnješ duh.

Kajzerjeve obljube so znamenja tega duha. Namenjene so, da potolažijo delavstvo in da ga

z upom v bodočnost odvrnejo od sedanjih zahtev. govornejšje znamenje so pa stavke, ki so se zadnji čas v Nemčiji silno pomnožile. Ne le iz Berlina, ampak tudi iz mnogih drugih mest, med drugim iz Essena, iz velikih Kruppovih tovarn so prišle vesti o takih stavkah.

Scheidemann-Ebertova večina vidi ta znamenja in mora razumeti, da je vsako tako radikalno gibanje voda na mlin manjšine. To je najbrže glavni vzrok, da bi rada dosegla sporazum z manjšino, ker se sicer opravično boji, da pride sama lahko v manjšino.

Ali večina se je že tako navadila oportunistične taktike, da jo obhaja strah vpričo vseh radikalnejših dogodkov. Tudi štrajkov se je ustrašila. Te stavke — prvi — lahko povzročje, da se militarizira vsa manjšinska industrija.

Nemški vladi je že zaupati, da se ne bi dolgo ohotavljala s takim korakom. Nemški socialisti morajo gotovo bolj poznati sedanj položaj v svoji deželi, kakor mi na tej strani morja. Ali zopet se nam zdi, da jim je oportunistična taktika vzela prave poglobine in energije ter jih napravila tako konservativne, da mislijo edino le na ohranitev tega, kar je, za nič na cvetu pa ne na kakšno novo pridobitev, zlasti pa ne na kakšno revolucionarno dejanje.

Verjajamo, da bi bila nemška vlada kmalu pripravljena militarizirati privatno munijsko produkcijo. Toda tak ukrop ima še drugo stran. Vpraša se, kaj bi delavec v teh podjetjih odgovoril na to. Kaj bi mogla vlada storiti, če bi šli tedaj delavec v vseh takih podjetjih v stavko? V ječe jih ne more vtakniti, ker jih potrebuje za izdelovanje munijske. Lahko bi pozvala vojaštvo proti njim.

To se je zgodilo tudi v Petrogradu. In vemo, kakšen je bil konec. Kdo ve, če ne bi bilo v Berli-

nu in Essenu kaj podobnega? Kdo ve, če ne bi revolucionarji, ki se sicer dajo gnati zoper zunanega sovražnika, odrekli pokorščino, ako bi jih silili, da morajo streljati na brate in očete?

Če je na Nemškem kaj revolucionarnega duha, bi se moral pokazati prav ob taki priliki. Toda kakor kaže si večina ne želi revolucije, temveč se je boji.

In vendar bi jo morala pozdraviti z največjim veseljem. Dva močna razloga govorita za to. Revolucionarji pripravila Nemčijo najmanjše za nekoliko desetletij naprej. Tiste reforme, ki jih danes Scheidemann zahteva, boječ se, da bo delavstvo po vojni ogoljufano za nje, bi bile malenkost v primeri s tem, kar bi proletarijat lahko dosegel z revolucijo. In obenem bi mu revolucija zavarovala, kar bi si pridobil. Kajti dokler je moč v rokah kajzerja in njegove ožje klike, tudi reforme, ki bi jih danes vpeljal, ne bi imele trdnih podlag, ker bi jih po vojni vendar lahko zopet preklecal. Tega strahu pa ni več, če ni več kajzerja.

Drugi razlog je ta, da bi nemška revolucija silno pospešila mir, in sicer ravno mir na taki podlagi, kakršno so označili ruski socialisti. Če bi pa vlade tudi tedaj nasprotovale miru, bi bila splošna evropska revolucija skoraj gotova reč.

Ne da bi podtikali nemški večini tak namen, vendar vidimo, da opravlja tudi tukaj bolj kajzerjevo, kakor proletarsko politiko. Toda če se res snide strankin kongres, kakor pravi poročilo, je lahko mogoče, da spravi tudi sedanjo večino na drug tih; zakaj lahko bi se na takem kongresu pokazalo, da večina frakcije ne zastopa večine v Rusiji tega pa zastopa večina škvpcvšhdasO u stranki. Razum tega pa lahko tudi dogodki medtem pomagajo, da se obrabi revolucionarni duh in se otrese plašnosti, v katero je zabredel v dolgi dobi oportunitizna.

Enrico Ferri:

Socializem in moderna znanost.

Prav nobenemu dvomu ne podlega, katera trditvev bolj ustrezajo znanstveni teoriji splošnega razvoja, klasična ali socialistična? Po Herbertu Spenceru genialno zasnovana filozofija razvoja, ki je od historične pravne in gospodarske šole započeto smer oplodila in nadaljevala, je podelila modernemu raziskovalcu neobhoden kompas, nisel, da je vse v toku, da je sedanjost — člen celotnega svetovnega procesa — le rezultanta predhodnih, prirodnih nujnih preobrazb, ki segajo v neskončnost časa in da bo bodočnost nedvomno različna od sedanjosti, kakor je sedanjost od preteklosti.

Spencerjev nauk 1) je le na splošnem polju človeškega spoznanja znanstveno podkrepil obe abstraktni misli Leibniza in Hegela, da je sedanjost hčerka preteklosti in mati prihodnosti, in da "nič ni, ampak vse le postaja." Predvsem je Lyell na geološkem polju s čudovito jasnostjo dokazal, da je v teoriji razvitka našega planeta nadomestiti tradicionalno predstavo o hipnih katastrofah za znanstvenim pojmom dnevine in počasnih preobrazbe zemeljske skorje. Seveda je enciklopedično znanje Spencerjevo na polju politične ekonomije nezadostno, oziroma vsaj pokazal ga ni na tem polju v tej meri kot na prirodoslovnem. Vzlie temu pa socializem v svojih živih idejah ni nič drugega kot logična izpeljava znanstvene razvojne teorije na polju gospodarskih dejstev.

Prav zato je Karol Marx dopolnilitelj po Darwinu in Spencerju započete znanstvene revolucije. To se razodeva že v njegovem znamenitem Manifestu iz leta 1847, ki ga je v družbi z Engelsom izdal 19 let pred Spencerjevimi First Principles in katerega jasna in mogočena sinteza je naravnost čudovita; njegova poznejša glavna spisa, Die Kritik der politischen Oekonomie (1859) in Das Kapital (1867), na dobro izpeljmeta in utemeljmeta osnovne misli.

Dočim je stari metafizični način mišljenja gledal v morali, pravu in gospodarstvu izražanje absolutnih in večnih zakonov v zmislu platonških idej, obračal svoj pogled le na zgodovinske čase in uporabljal kot edino orodje raziskovanja deduktivno fantazijo misleca, ki je prikolava cele generacije na idejo absolutnosti in dualizma, se vzdiguje pozitivna veda, ki je popolnoma premenila smer modernega mišljenja. Zanj so morala, pravo in politika le konstrukcije na podlagi gospodarskega ustroja, ki se z njim spreminjajo po geografski širini in s časom.

To je velika genialna misel, ki jo je izkoristil Karol Marx v svoji Kritiki der politischen Oekonomie in ki jo pozneje, v kolikor se tiče enotnega izvora vseh kulturnih razmer, podrobneje razložim; na tem mestu pa je omeniti drugo misel, ki se peča z neprestano in neomejeno izpremenljivostjo gospodarskega življenja od prazgodovinskih časov pa do današnjega dne.

Vse se izpreminja: etična pravila, religiozne dogme, pravila državljanskega in kazenskega prava, državni ustroj, vse je relativno, odvisno od zgodovinske in geografske okolice, kjer se pojavlja.

V Evropi in Ameriki je umor staršev najtežji zločin, na Sumatri pa zaslužno, religiozno posvečeno dejanje, in ljudožrstvo je dandanes v osrednji Afriki prav tako dovoljeno, kakor v prazgodovinski Evropi.

Rodlina, ki je v prvotnem stanju promiskuitete komaj naznačena, dobiva pravilno obliko v poliarhiji in matriarhatu, če skopo odmerjena živila ne dopuščajo znanje množitve prebivalstva, prehaja v poligamijo in patriarhat, če ta gospodarski motiv ne prevladuje več absolutno, pa v monogamijo, ki je nesvomno najboljša in doseđaj najvišja, kakor je sicer potrebna osvoboditve od konvencionalno prisiljene neljudčnosti in prikrite, legalizirane prostitucije, ki jo dandanes omadežujeta. Ali naj bi bil le red posestnih razmer vedno neizpremenljiv, v silnem toku socialnih uredb in proizvodnih sredstev edini večni in neizpremenljiv pojav? To pa trdijo gospodarski in juristični pravorniki, med katerimi je le majhna skupina znanstvenih in političnih radikaleev pripravljena za male konesije razvojni teoriji: Da so sekundarne naprave družabnega življenja iz-

premenljive, da se da njih zloraba ublažiti; načelo samo pa je tudi njim nedotakljivo. Tako je plemenu številu plemenitci dovoljeno, da si prilaste zemljo in proizvodna sredstva, ki so življenski pogoj za vsa družba in da ostanejo podvržena na vekov veke nekaterim poccineem, ki imajo v oblasti prirodno podlago vsega življenja.

Ta pozitura obeh spornih strank izraža tudi nasprotja, ki obstajajo zestrzan prostosti volje. Stara metafizika in moderni monizem si nasprotujeta nespravlljivo, dočim srednja stranka sicer ne priznava absolutne prostoti volje, nekaj veljave ji pa prizna, češ, da sicer ni ne krivde ne nedolžnosti, ne zasluge in ne greha. Tudi tukaj si konservativci in pozitivisti nasprotujejo, in izkustveno utemeljeno znanstveno prepričanje je na strani poslednjih; leni eklekticizem pa seda med oba stola in potrjuje socialistični nauk, da sta le dve različni stranki, individualistična (konservativci, liberalci in radikalei) in socialistična.

Obrazloživši jasno in preprosto osnovna stavka klasične ekonomije in jurisprudencne in krivdavskega pravnega in družabnega nauka, nam je v prvi preporni točki izjaviti, da se razvojni nauk v vseh slučajih popolnoma vjema s sklepnimi izvajanj socializma, da pa odločno nasprotuje profisocialističnim trditvam gospodarske in pravne okostenelosti.

(Dalje prihodnjic.)

POTRESNA POVEST.

Spisal Podlimbarski.

Vedno več ljudi je bilo videti na cesti. Bili so to beguni, ki so kmalu po polnoči zapustili Ljubljano, boječ se še hušjih sunkov in pa zato, ker nikjer ni bilo dobiti varnega prenočišča. Srečevali so ga peš in na vozel. Ta je bežal k svojim sorodnikom, drugi k prijateljem, nekaterega je gnal blazen strah na deželo, dasi ni vedel, kje dobi občank. Večina jih je šla brez prtljage, nekateri v oblekah nenavadnega sestava. Tone ni več pozvedoval; molče je razbiral osebe, ni li Danica na potu. Kakor je on pazno gledal na te popotne ljudi, tako so ga tudi oni motrili z melanholičnim, sočutnim pogledom, kajti velika nesreča je nekako zblaznila in združila ves rod. Čim dalje se je peljal, tem bolj ga je težila misel, da zdaj-zdaj se mu razgrne megla in se mračna neizvestnost izpremeni v še mračnejšo gotovost.

Peljal se je po dolgih dobravah. Iz megle se je polagoma jelo svetlikati motnobe, židano na desni strani ob cesti. Pri tem znamenju je, v svojih dijaških letih navadno počival, ko je hodil na počitnice. In onostran se je jel rezati iz megle konj in voz in krdelec ljudi, ki so šli kraj voza. Tone ni pazneje pogledal na voz, ki se mu je zdel že od daleč priprost in ne ustvarjen za gospodo, ker ga je premočilo ono znamenje, v katerem je potres zabril podobo svetlega Janeza na stran, tako je gledal proti Ljubljani. V tem ko je motril svetniška in se čudil učinku potresne sile, je zašljal od leve strani klic: "Tone, Čizjavčev Tone!" Ozrl se je in spoznal v postaranem gospodu, sedečem spredaj na vozu, profesorja Danica.

Danic je sedel še pri knjigi, ko se je prikrat potreslo, in ostalo mu je še toliko razsodka, da je vrhno sunku nategnil nase, dasi je vse ropotalo in skrepetalo v sobi. Ko se je prigodil drugi sunek, je bil že sredi trga pred rotovžem. Tu ga je prevzela neznanca groza. Zgrudil se je na stopnice pred vodnjakom in kakor omamljen je obsedel za nekaj časa brezčutno. Kmalu ga je predramil hlad. Opatelase je vstal in ves je drhtel, vsi žilci so mu bili pretreseni in razburkani. Prva njegova jasna misel je bila Rezilka. Kaj bi bilo, da je ona v Ljubljani! Umrla bi, kopr-

neč v grozi. Zavil je nazaj v Spitalske ulice; tam je bila njegovo stanovanje. Dandanes, ko že ni več prejšnjih Spitalskih ulic in ne Danicevega stanovanja, pripoveduje profesor, kadar pride govorica na potresne dneve, da ne more razumeti, kako ga je tisto uro obšlo teliko hladnokrvnosti, da si je upal nazaj v svoje stanovanje po palice. Potem pa je bežal preko razbite opeke in gramozja, ki je debelo pokrival tlak nesrečnih Spitalskih ulic, nazaj na trg. V svitu redkih svetlinic so hiteli ljudje mimo njega. Vse je vrvilo, ko da je vsakemu za petami ljuti sovražnik, ki je sredi noči prišel v mesto. Vse se seli, vsem je nebeški gospodar odpovedal bivališče! Plahih lie in strmečih očej je šel Danic in negotovih korakov, ko da je zdajej prišel v tuje, neznanu mesto, kjer je vse drugače nego doma — ljudje niso tisti, govorice ni tako božja in način življenja je ves drug in noga se nelote ohotavljata stopiti v ta neznan svet. Posvod se mu je zdelo, da je poteptana človeška sila. Kadar se potrese, se mu zdi, da zemlja obhaja njegovemu koraku, da trdne točke, kamor bi stopil, dobiti ne more. Celu uro je taval po mestu. Mnogo je mislil o hčerki in mnogo mulke so mu prizadele te misli; sedaj ga je nekoliko ogrela nada, da v Gabrovenu ni tako, kmalu zatem pa je nov sunek podrl to nado in neskončna holest mu je zatrepetala na očeh in na trdno stisnjenih ustnicah: blagroval se je, da hčerke nima pri sebi, a kmalu zatem je zopet koprnel po njej, čuteč grozno osamljenost.

Prišel je na prostor pred šentpetersko vojašnico. Tam je že mrgolelo ljubljanskega naseljenja, ki je vrela izmed tesnega židovja na takšne prostrane kraje. Kako raznovrstnih stanov in poslov ljudje so v teh trumah! In nocoj noben stan ni tako visok, da bi prežl bedo zdolaj, in noben posel ni tako nizek, da ne bi videl trpljenja zgoraj. Velika nesreča je zlomila oholost zgoraj in zavist zdolaj in poravnala vse razlike, ki cepijo človeštvo, in izginila je vsaka osebna prevaga in urdnja in vsak razložek kakor v temnih grobih. Delavec se je ntaboril poleg gospoda, berač poleg bogatina, vse je pdirila ista šiba, vsi ima-

jo isto molitev v sre. Bogotajee je našel starega Boga, s sreem se ga je spomnil oni, ki je prej vero hinavski hliril. Ves način življenja se je na mah izpremenil: sromaka in prvaka bivališče sta postala trg in ulica, obeh postelja je trdi tlak in rosna trava. Ljudje, ki so se prej sovražili in psovali, so si padali v naročja in prosili odpušcanja; oni, ki so se prej prezirali in zatirali, so se našli in našli so po grozni katastrofi v svojih prsih pravi človeški čut in strmo medsebojne ljubezni.

Šel je iskat voznika, da bi ga peljal v Gabrovec. Spotoma je pozvedaval, se li kaj ve, kako daleč sega potres. "Ali se kaj ve, kako je na deželi?" je vprašal navsezadnje gručo ljudi, ki je bila zbrana pod kostanjem za Ljubljano. Iz gruče se je izluščil izza privzdignjene okajene svetilnice piškljiv ženski glas: "Tukaj na oglu stoji baba in prorokuje iz kart, da se trese ves svet in ne samo zemlja. Veste, svet in zemlja ni isto; svetu pripada zemlja in vse, kar vidimo na nebu, vse zvezde vidne in nevidne, vse to je svet, ako še ne veste; tako se bere v bukvah; zemlja je pa edino ta kepa, ki stojimo na njej, in tista baba prorokuje, da se bo treslo tri dni in tri noči; četrto noč se bo po tudi še treslo in padla bo zvezda na zemljo — pravi baba — in gorje nam, če pade na suho. Zato molimo, da bo zvezda padla v morje in da nam prizanese neskončno usmiljeni Bog, ki vlada na nebu, na zemlji in pod zemljo!" V tolpi so udarili v glasno molitev. Odkrit se je Danic ločil.

Za Ljubljano je videl sedeti poleg svetilnice na sodčku skljččenega in mrašavega človeka, zavitega v havelok. Profesor se je ob pogledu na to zvito postavo spomnil slike našega Stvarnika, katero je božji slikar na stropu sikstinske kapele nedostatika prostora tako mojstrski sključil, da se ji čudijo kristjani in nekrstjani. Pa je šel bliže k zgrbljenim osebi. V njej je spoznal učenjaka Goremiko, tistega se je z njim prepričal pred leti zaradi slovniških oblik. Izza onega prepriča sem nista, mihom mrdih službenih pozdravov, še nikdar gorovila. Nocoj pa se je otajalo v led zakovana sree in z nego gorkoto v naglasu je Goremika zaklical: "Bog te živi, prijatelj Danic! Glej, dolgo sva se prepirala, kako se piše prav: čevclj ali črevclj; pa glej me, nocoj nimam ni črevlja na sebi ni čevlja, ampak v copatah semu

odnesel življenje iz rasure hiše. A življenje je tudi v copatah še življenje." Danic se je smeje poslovil z učenjakom.

Slišal je o vozniku, ki se je pripeljal o polnoči ves pohabljen s Črnuč, z zlomljenim ojesom in hromimi konji; nekateri so pravili, da je bil tako vinjen, da ni vedel, kako in kod vozi, drugi so trdili, da so se mu ob potresu konji splasil in vozili, kakor so sami hoteli. Danic je verjel drugim in silno ga je udarila v sree vest, da je tudi deželo zadel potres in to baš ono stran, kjer je on doma. Prišel je na Marijin trg. Tudi tukaj je bilo dosti ljudi. Glasno molitev je tu slišal in plaho govorence. Poslušal je ravnodušnega, nekoliko izpitega človeka, ki je pravil, kako se mu je ob prvih sunkih sanjalo, da je pri vojakih topničarjih, da njegova baterija besno vihra preko polja, in on da sedi poleg težkega topa in pod njim bobni zemlja, peketajo konjska kopita, ročljajo težki vozovi, in on se v divji dirki premetava ne trden sedlu. Videl je drugega človeka, ki je nepremično kakor panj stal poleg ženske, ki je zibala dete, ter topo zrl predse, ko mu je zastnila misel, prenehala ljubezen, želja in življenje. Trop vojakov je hitel preko trga in zavil v Franciškanske ulice; slišalo se je od tam hreščanje opeke in gramozja, lomečega se pod njih trdimi koraki. In glej, na stopnicah franciškanske cerkve je zapel tenko in enoperno zvoneček in za njim je nesel duhovnik popotnico umirajočemu bolniku. Vseh oej so se obrnile na duhovnika, ki je že s stopnje blagoslavljaval vernike. S sklonjenimi glavami se je uvrstil narod za duhovnikom, ki je zavil proti Zvezdi. Na vsakih trideset korakov je postal in dygal odrešenje. Danic se je pridružil izprevodu in ga spremlj tja do Zvezde. Tam sta bili dve prodajalnivi razsvetljeni in odprti in njiju gospodarja sta stala s svojo prislugo na pragu in delila jedila in krečila in obleko ljudem, ki so bili teh stvari željni in potrebni. Pred prodajalnima je duhovnik postal in blagoslavljval; ob hnečanju pod zemljo je blagoslavljval one, ki so delili dobrote, in one, ki so jih prejemalei.

(Dalje prihodnjic.)

V Stockholm u švedskem so bile demonstracije za krah in republiko. Ne bo čudno, če zagrnji po vsej Evropi klic: Kruha in republiko!